

Asia: VN/18534/2020

Ehdotus hallituksen esitykseksi laiksi Saavutettavuuskirjasto Celiasta - työryhmän raportti

Saavutettavuuskirjasto Celian asema ja tarkoitus (1 §)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Pidämme hyvänä, että ehdotetun pykälän 1 momentissa viitataan tekijänoikeuslain (jäljempänä TekL) 17 a §:ään, jossa määritellään lukemisesteinen henkilö. Viittaus on tarpeellinen, sillä kirjasto saa valmistaa saavutettavassa muodossa olevia teosten kappaleita ja tarjota niitä yksinomaan näkövammaisille sekä muille lukemisesteisille henkilöille TekL 17 §–17 d §:n rajoitussäännösten nojalla.

Viittauksesta huolimatta ehdotetun 1 §:n 2 momentin sanamuoto jättää kirjaston asiakaspiirin epätarkaksi toteamalla yleisellä tasolla, että kirjasto edistää aktiivista lukemista, monipuolisia lukutaitoja ja jatkuvaa oppimista tarjoamalla pääsyn saavutettavaan kirjastoaineistoon ja oppimateriaaliin. Lainkohtaa tulisi terävöittää siten, että siitä käy ilmi kirjaston tarkoitus palvella vain sen asiakkaita eli lukemisesteisiä henkilöitä. Ehdotamme, että 2 momentin sanamuotoa tarkennetaan siten, että siinä mainitaan, että kirjasto edistää aktiivista lukemista, monipuolisia lukutaitoja ja jatkuvaa oppimista tarjoamalla lukemisesteisille pääsyn saavutettavaan kirjastoaineistoon ja oppimateriaaliin.

Kirjaston tehtävät (2 §)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lakiluonnoksen 2 §:ssä määritellään yleisellä tasolla Celian tehtäväksi saavutettavan kirjastoaineiston ja oppimateriaalin valmistaminen asiakkailleen. Saavutettavassa muodossa olevan materiaalin valmistaminen on mahdollista vain TekL 17 § ja 17 a §:n rajoitussäännösten nojalla. TekL 17 § on yleinen rajoitussäännös, jonka nojalla teosten kappaleita saa valmistaa vammaisten henkilöiden käyttöön muulla tavalla kuin ääntä tai liikkuvaa kuvaa tallentamalla. TekL 17 a §:ssä puolestaan määritellään lukemisesteinen henkilö ja ne teokset, joista TekL 17 b §:ssä määritelty valtuutettu yhteisö saa valmistaa kappaleita. TekL 17 a §:n perusteella saa valmistaa saavutettavaa aineistoa kirjallisesta teoksesta tai muusta graafisessa muodossa olevasta aineistosta. Nämä tekijänoikeuslain säännökset määrittelevät Celian oikeuden valmistaa, välittää ja lainata

asiakkailleen saavutettavaa kirjastoaineistoa ja oppimateriaalia. Celian tehtäviä koskevassa ehdotetun lain 2 §:ssä tulee viitata näihin tekijänoikeuslain säännöksiin, jotka määrittelevät millaisista teoksista ja kenelle Celia saa valmistaa, välittää ja lainata saavutettavassa muodossa olevaa materiaalia.

Mikäli kirjasto valmistaisi, välittäisi tai lainaisi saavutettavaa kirjastoaineistoa tai oppimateriaalia rajoitussäännöksen sallimaa laajemmin, tulisi kappaleen valmistamiseksi ja välittämiseksi hankkia oikeudenhaltijalta lupa (TekL 2 §). TekL 17 a §:n rajoitussäännös rajoittaa tekijän yksinoikeutta, mutta on tarkoituksenmukaista, että laista käy täsmällisesti ilmi, milloin kappaleen valmistaminen on mahdollista rajoitussäännöksen nojalla ja milloin se edellyttää oikeudenhaltijan suostumusta. Ehdotamme, että pykäläehdotukseen sisällytetään TekL 17 a §:n sisältöä vastaava määritelmä, milloin ja kenelle kirjasto saa valmistaa kappaleita teoksista. Vaihtoehtoisesti ehdotukseen tulee sisällyttää viittaus TekL 17 a ja 17 b §:iin.

Tekijänoikeudellisesta näkökulmasta on tärkeää, että esityksessä huomioitaisiin myös tekijän moraaliset oikeudet (TekL 3 §). Kauno- ja tietokirjalliset teokset sekä muut teokset ovat tekijänsä henkisen luomistyön tuotteita, joissa tekijä ilmaisee persoonaansa tuomalla esiin ajatuksiaan ja tunteitaan. Tekijän moraalisten oikeuksien tausta-ajatuksena on suojata tekijän erityistä suhdetta teokseensa. Moraalisten oikeuksien kunnioittamisen näkökulmasta jatkovalmistelussa tulee lakiesityksessä huomioida, että Celian tulee pidättäytyä tuottamasta teoksia tilanteessa, jossa kappaleen valmistaminen teoksesta lukemisesteisten henkilöiden käyttöön aiheuttaisi teokselle merkittävän muutoksen, jonka seurauksena tuotteen perusluonne muuttuisi perustavanlaatuisesti.

Maksuttomuus (3 §)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Käytösäännöt sekä käyttö- ja lainauskielto (4 § ja 5 §)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kannatamme käytösäännöistä ja lainauskiellosta säätämistä lain tasolla. Käytösäännöistä säätäminen on tarpeellista, sillä selkeiden rajojen asettaminen kirjaston käyttäjille edesauttaa käytön pysymistä sallitun rajoissa. Käyttö- ja lainauskieltojen yleisestävä vaikutus on myös omiaan ehkäisemään väärinkäytöksiä.

Ehdotetussa laissa kirjastolle annetaan mahdollisuus laatia käytösäännöt, ja rajoittaa määräajaksi asiakkaan oikeutta käyttää kirjaston aineistoja. Näkemyksemme mukaan lakiehdotus jättää kirjastoille sen verran liikkumavaraa, että kirjastojen on mahdollista toimia lain puitteissa tavalla, joka ei edistä TekL 17 c §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisen valtuutetun yhteisön velvoitteen toteutumista. TekL 17 c §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan valtuutetulla yhteisöllä on velvoite toimia tavalla, jolla ehkäistään saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden luvaton valmistamista ja saataviin saattamista.

Ehdotamme, että lakiin kirjataan kirjastoille velvoite laatia käytösäännöt sekä asettaa käyttö- ja lainauskielto väärinkäytösten johdosta. Lakiin kirjattu velvoite tukee tekijänoikeuslaissa säädettyjen valtuutettua yhteisöä koskevien velvoitteiden toteutumista. Lisäksi lakiin tai sen perusteluihin tulee sisällyttää viittaus TekL 17 c §:ään ja sen velvoitteisiin.

Kirjaston tarkoitus on palvella tekijänoikeuden rajoitussäännöksen nojalla ainoastaan sen asiakkaita, eli lukemisesteisiä henkilöitä. Tekijänoikeuden rajoituksissa on kyse tekijän yksinoikeuksiin puuttumisesta, minkä johdosta on tärkeää, että tekijän yksinoikeuden rajoitukset toteutuvat mahdollisimman tarkkarajaisesti. Tämän vuoksi asiakkuuden perusteet tulee olla selvillä myös yleisissä kirjastoissa ja oppilaitoksissa. Ehdotamme lain tasolla velvoitettavan, että käytösäännöissä tulee määritellä asiakkuuden perusteet.

Pidämme hyvänä, että lainvalmisteluaineiston säännöskohtaisiin perusteluihin on otettu maininta, ettei määräämisen käyttökiellon määrääminen estä oikeudenhaltijaa tekemästä rikosilmoitusta tekijänoikeusrikoksen tai –rikkomuksen tunnusmerkkien täytyessä. Lainvalmisteluaineistossa ei kuitenkaan nosteta esille oikeudenhaltijan oikeutta vaatia TekL 57 §:n mukaista hyvitystä ja vahingonkorvausta. TekL 57 §:n mukaan tekijälle on maksettava kohtuullinen hyvitys, mikäli joku käyttää teosta tekijänoikeuslain vastaisesti. Hyvitysvastuu on tuottamuksesta riippumaton, joten sen syntyminen ei edellytä tahallisuutta tai tuottamusta. Käyttäjä voi joutua maksamaan hyvitystä, vaikka tekijänoikeusrikoksen tai –rikkomuksen tunnusmerkit eivät täytyisi. Hyvitysvastuu syntyy, vaikka käyttäjä ei tiennyt eikä hänen olisi pitänyt tietää, että käyttö on luvaton. Hyvitysvastuun lisäksi voi käyttäjä olla velvollinen korvaamaan myös muun tekijänoikeudenhaltijalle aiheutuneen vahingon, jos luvaton käyttö on ollut tahallista tai tuottamuksellista. Edellytysten täytyessä, käyttäjän on hyvityksen lisäksi suoritettava tekijänoikeudenhaltijalle korvaus kaikesta muustakin menetyksestä, kärsimyksestä ja muusta haitasta, joka oikeudenhaltijalle on aiheutunut. Ehdotamme, että lainvalmisteluaineistoon sisällytetään maininta TekL 57 §:n mukaisesta hyvityksestä ja vahingonkorvausvastuusta.

Yhteistyö, johtokunta, johtaja ja Braille-neuvottelukunta (6 §-9 §)

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kirjaston vakiintunut yhteistyö pykäläehdotuksessa mainittujen tahojen kanssa on tarkoituksenmukaista, jotta näkövammaiset ja muut lukemisesteiset henkilöt voivat hakeutua Celian asiakkaiksi esimerkiksi lähikirjastojensa tai oppilaitostensa kautta. Jatkovalmistelussa tulee kuitenkin huomioida, että myös pykäläehdotuksessa mainittujen yhteistyötahojen tulee käsitellä Celian aineistoja tekijänoikeuslain edellyttämällä tavalla.

Näkemyksemme mukaan TekL 17 c §:ssä säädetty valtuutetun yhteisön velvoitteet tulisi ulottaa koskemaan tarpeellisilta osin myös yhteistyötahoja. Ehdotamme, että lakiin tai sen esitöihin sisällytetään maininta, että yhteistyötahojen tulee toimia valtuutetun yhteisön velvoitteiden mukaisesti hoitaessaan Saavutettavuuskirjasto Celian kanssa tehtävään yhteistyöhön kuuluvia toimia.

Näemme lisäksi tärkeäksi, että johtokunnan kokoonpanoa määrättäessä huomioidaan, että myös kirjallisuuden alan oikeudenhaltijat ovat johtokunnassa edustettuina.

Virastolle ehdotettu uusi nimi: Saavutettavuuskirjasto Celia

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Muita huomioita hallituksen esityksestä:

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

-

Niiranen Valteri
Kopioisto ry

Salmela Kirsi
Kopioisto ry